

s úgy a nagy mesterek alkotásainak titkaiba, mint a kivétel — nála, a balkéz, kétszerte nagyobb — nehézségeibe beavatta. Ily mesterek mellett, kik mestereim egyszám után barátjai és haladásának bámulólívá lettek, a nélkül, hogy megszüntek volna mesterei is lenni: csodálhatjuk-e a példátlan sikert, melyet gr. Zichy Géza a zongorán, mint előadó művész, elért? Folytonos testgyakorlattal erősitve felkarját, naponként öt-hat s több órai zongorajátékkal is acékolva karja s ujjai izom-eréjét, a lankadatlan kitartás és gyakorlás által páratlan erőt érve el a játékban — végre oda jutott, hogy bámulatos játéka által a közönséget, mely előtt előbb Pozsonyban, majd Pesten, utóbb Bécsben, Berlinben, Párisban is föllépett, mindenütt elbűvölte s magát a kritikát — még a legkövetelőbb zenebírákét is — elragadta. Dr. Hanslick, a bécsi zenekritikus volt az első ezek közt, a ki őszinte bámulatának oly kifejezést adott, melyet aztán a többiek csak elfogadhattak s megerősíthettek. «Gróf Zichy, — írta róla Hanslick — ép oly bámulatos, mint ragyogó tökélyt birt el. Őt ujjal képes a többi művészek rendes tizujjátékát csodálatosan utánozni, úgyesen alkalmazott arpeggioi s balkezének gyors mozgása és ugrásai, valamint a forte és piano tökéletes árnyalásai által». — «Játszani — írja ugyanő — sokan tudnak; elbűvölni néhányan; megbosorkányozni egyedül Zichy képes!» — Liszt maga sem volt iránta fukarabb az elismerésben. Egy elmszójátékát idézzük erre. Mikor Bécsben általános volt az itélet, hogy Zichy jóval felülmúlja Dreyschock-ot, ki addig a balkéz játékában felülmúlhatatlannak tartott, egy főrangú hölgy azt kérde Lisztól: «Őn is, abbé ur, a Dreyschock méltó utódai közé számítja gróf Zichy-t?» — «Oh, felelé a mester, Zichy tizszer drei Schock» (tizszer három tuzsat). Idézzük még egy szavát dr. Hanslicknak: «Zichy látva és hallva, nem tudjuk szemünknek vagy fülünknek higyjünk-e? egyik meghazudtolja a másikat». — Ugy van: mert látjuk, hogy félkézzel játszik, s úgy halljuk, mintha nem is két, hanem négy kézzel játszanék.

Ha Zichy Géza szegénynek született volna, zongorajátéka virtuozitásával nagy vagyon szerzett volna magának. Így a játékonyság szolgálatába adta művészetét. Ha tán a dics-vágy hajtotta is világgá, hogy játékaival bámulatra ragadja a mértéket és a nagy közönséget, s elvegye tapsaik és koszorúikat: nagy hangversenyei jövedelmét, Európa világvárosaiban, mindig és egészen jótékony célokra adta és pedig többnyire hazafias s hazai célokra. Száz-ezer forintnál többet szerzett és adott így. Nagy osztalékban részesítette a pesti zeneegyesületet (konzervatoriumot), melynek elnöke; az írói segélyegyesület; a bécsi, berlini stb. magyar egyletek; sok jótékony s emberbaráti egyleteket azon városokban, a hol játszott; a szegények és árvák: nemes szívének kiválasztottjai, a kirkól soha és sehol sem feledkeznek meg.

S zenei diadalutaiban nemcsak a zenekedvelő nagyközönség — de uralkodóházak és koronás fők is, tapsaikkal kísérték. A német császár több ízben kitüntette. 1883-ik februárban Berlinben a német trónörökös ezüst lakadalmán ünnepélyen, az udvarnál — igazi magas és legmagas uraságok: a szász királyi pár, a badeni és weimari nagyhercegek, Rudolf a mi trónörökösünk, stb. stb. jelenlétében aratta legnagyobb diadalai egyikét. Az agg német császár és császárné legnagyobb kegyeikkel tüntették ki. A porosz korona-rend középkeresztjét, a badeni zehringi oroszán-rendet a nassaui Adolf-rendet nyerte e koronás fők elismerése jelül stb.

Mint zeneszerző is számot tesz gróf Zichy Géza. Természetes, hogy maga számára írja — mások által utánozhatatlan — zeneműveit. «Tanulmányai balkézre», — melyek Párisban Heugelnél jelentek meg, Liszt nyilatkozata szerint «rendkívüli zenészetű értékek s nagyobb hatásúak, mint sok a mi két vagy négy kézre van írva, de oly nehezek is, hogy csak szerzőjük képes megtenni a csodát, hogy el is játszsza». Gyönyörű átiratai, Schubert s Mendelssohn dalaira, eredeti «Dalai» — melyeknek szövegét is maga írta németül is, magyarul is — ép oly szépek, mint a mily bámulatos az a mód, a melylyel ő mindent, a mi két kézre van írva, maga számára félkézre átdolgozik, hogy eljátszhasa anélkül hogy a két kéz szerepéből valami is elveszzen átirataiban.

Gr. Zichy Géza művészetében — zeneszerzőmennyében így, mint játékában — határozott költői szellem s költői tehetség nyilatkozik. Mert Zichy, a mellett hogy kitűnő zenész, tehetséges költő is. S csak az az ezredéves tapasztalat — melyet az egyetlen egy Michel Angelon kívül még senki sem cázolt meg s ez az egy kivétel csak a szabályt erősíti — hogy senkisémet viheti egyszerre két művészetben tökélyre, gátolja: hogy nem lehetett oly jeles költő, mint a milyen zenész. Sokkal több időt, tanulmányt, fordított zenei kiképzésére, mint a költőre. A nyelv is nehézségeket gördített elébe. Gyermekekorában, mint akkoriban főrangunk rendesen, német nevelést kapott s előbb és jobban beszélt németül, mint magyarul. Mind a mellett mint magyar író s költő is figyelemre méltó sikereket ért el. Egészzen fiatalon egy regényvel, egy öt felvonásos (idegen tárgyú) társadalmi drámával s egy — ezeknél jóval sikerültebb — egy felvonásos bohózáttal (A frenolog) lépett föl. Ezek prózai művei, s inkább nyelvgyakorlatok, mint költői becsü alkotások. De költői beszélyei: «A boldogság útja», «A leányvári boszorkány» (melyet Zichy Mihály genialis rajzokkal illusztrált) és «Alár», valamint nagyszámú balladái s lyrai költeményei is, melyek kötetben szintén megjelentek: nem közönséges tehetségre vallanak. Ha verselésében a nyelvre nagyobb műgondot, ha költői beszélyében a belső alakításra több erőt és időt fordítana, művei hatása sokkal teljesebb lehetne. Így egy nemesen érző szív s egy magát sokszor fekézni nem tudó képzelet költői, de nem bevégzett művészi nyilatkozatai. Irói munkásságáért a Kisfaludy-társaság azzal nyilvánította elismerését a hazafias és lelkes ifjú mágnás iránt, hogy már 1876-ban tagjai sorába igattatá.

Gróf Zichy Géza még nincs 35 éves. 1871-ben vette nőül gróf Karácsonyi Guidó leányát, Melániát. Boldog viszonyukat ritka bensőség, háziaság jellemzi. Szabolcsmegyei Tetétlenben töltik az év nagyobb részét. Nagyvilági szenvedélyeik név szerint: a művészet, költészet, dicsőség ragyogják be a csendes magányt, melyet a szerelem a boldogság tanyájává varázsol át....

—á—

SZERELEM SIRJÁN.

1.

Én galambom mély sírjában
Szólj ha valami bajod van,
Izend meg az ibolyától
Mely nő a szíved porából.

Hogy ha álmaid nyughatatlan,
Tudom engem látsz te abban,
Kihűlten is, gyöngyvirágom,
Érzéd boldogtalanságom.

2.

Az élet sanyaru,
Sötétek a napok —
A távol kódében
Csak két szemed ragyog.

Vagy tán lidércfény, mely
Játékot űz velem,
Még kiellennebbre
Váltván vak éjelem.

Ijesztő árnyképek
Csaponganak körül —
És egy sóhajtól mind
Eltűnik, erőlép...

Te sóhajtottál-e
Te drága angyalom?
Vagy tán sírod nyílt meg —
S onnan e fuvalom?...

3.

Milyen jó néked odalenn!
A puha földnek mélyiben:
Nem bánt a mult, sem a jövő —
Neked már nincs tér, nincs idő.

Nem hat le hozzád az öröm,
Nem bánt: folyják bár könnyözön,
S hogy mégis látlak olykoron:
Az a láz, mely álmidba fon...

Mint délibáb, a mely mutat
Virágzó, fényes tájakat —
Földvén a sivár Saharát
S kétségbe eső utasát...

PÁSZTÓI.

UTAZÓ KALANDOROK ÁZSIÁBAN ÉS EURÓPÁBAN.

Irtá VÁMBÉRY ÁRMIN.

(Vége.)

Kedves emlékü szvedemről ujra egy hazánkfiára térek át, még pedig szabólegényre, ki a szöke Tisza valamelyik kis helységében látta meg a napvilágot. Mivel a hatóság kénszeríteti akarta, hogy a tít szuronnyal cserélje fel, kerekelt oldott, s Erdélyen és Oláhországon át szerencsésen elért az ottomán császárság területére a Duna jobb partján. Törökországban ekkor — a negyvenes években — ruhaművészeinknek nem sok teendőjük akadt; az ozmánok még mindig nemzeties kegyelettel csüngtek bő nadrágraikon, gazdag zsmórzatu rövid kabátjaikon és kaftanyaikon, ellenben lenözöleg tekintettek a villa-viselőre, mint a pantalonokat neveztek. Ily körülmények között Szántó barátnak Kis-Ázsiába kellett tovább vándorolnia. A szerence azonban itt sem mosolygott rá s Persia felé fordult, honnan egy angol társaságában Indiába, s innen ujra Kínába ment, természetesen közben mindenütt heteket, hónapokat, sőt éveket töltve. Sanghaiban vagy Pekingben történt, hogy, mint maga beszélte nekem el, híret vette a magyar függetlenségi harcra. Hazafiasága rögtön fellángolt és elhatározta, hogy Pekingből egyenesen Magyarországra megy és honvédek áll be. Peking azonban kissé messze esik a Tiszától, különösen egy szabólegénynek, kinek az apostolok lován kellett utaznia. Alig is ért Indiába, már hallotta, hogy harcznak, szabadságnak, mindennek vége, s a nemzeti ügynek már feleslegessé vált az ő támogatása. Vissza, Pekingbe már nem akart menni, folytatta tehát útját Indiában s innen ujra visszakért Persiába.

Midőn a hatvanas évek elején Teheránban találkoztam vele, egy német kárpitossal lakott, egy félreeső negyedben, s ott ketten a legábrándosabb tervek főttek ki. Középpázsiai utamból megjöve, szabómat még mindig Teheránban találtam. A jó ember minden áron meg akart egy öltözet ruhával ajándékozni. Minthogy pedig én nem akartam elfogadni, tehát a fiatal tatárnak ajánlta fel, kit Közép-Ázsiából magammal hoztam, s a ki pedig természetesen nem könnyen volt rávehető, hogy szent lábaira első ízben francia szabású nadrágot huzzon. Sok rábeszélés után végre mégis sikerült belebujtatnunk. A jó Szántó magánkivül volt örömben, s mintha most is látnám, a mint melére útve diadalmasan felkiáltott: «Végre sikerült nevezetes tettet hajtanom végre, nadrágba öltöttem az első tatárt». És igaza volt. Mollah-om volt az első középpázsiai, ki európai nadrágot huzzott, miután ősei, kik Batu khán alatt hazánkban oly kellemetlen emlékü látogatást tettek, aligha voltak ismerősek e ruhadarabbal. Én Teheránból hazatértem, földim azonban még ott maradt; mi lett azóta belőle, nem tudom. Csak legujabb időben merült föl neve egy örökségi pörben s nekem tanuságot kellett tennem, hogy évekkal ezelőtt még élt. Ki tudja, a szegény nem egy jó örökséget játszott-e el kalandos kőborgásaival?

Ennyit az Ázsiában kőszáló kalandorokról. Vannak olyanok is, kik keletről vándorolnak el

a távol nyugatra, az alatt az ürügy alatt, hogy szent mohamedánok sírjait keresik föl, a mint hogy általában ez szolgálat keleten köpenyül a nomádok vérében gyökerező kőborlasi ösztön eltakarására. A keletiek, kik a nyugatot meglátogatják, többnyire a dervisek osztályához tartoznak. Ellátogatnak Arabiába, Perzsiába, s ázsiai és európai Törökországba. Itt aztán véletlenül neszét veszik, hogy a Duna partján, Magyarországon fővárosában is pihen egy szentjök, Gül Baba, kit abban az időben, mikor még törökök voltak Buda várának urai, sodort ide a végzet, a kizmet, itt egy ideig csodákat művelt, s aztán Ó-Buda mögött fejezte be pályafutását. A hely, hol pihen, már a 17-dik század első évtizedeiben kupolaszerű építménnyel látottat el s jámbor mozlimok zarándokló helyül szolgál. Tudjuk, hogy midőn a lothingi herceg vitéz karja a törököket küzte a dunai tartományokból, a szent tetemei itt maradtak, s a rákövetkezett passaroviczi békekötésben a szultán meghatalmazottja külön klauzulába igattatá be, hogy Budavár keresztény polgárai tartozzanak a kis mohamedán mauzoleumra gondot viselni, azt időnként kitarozni, s az odazarándokló mohamedánokat oltalomban részesíteni.

Gül Baba sírja a budai Császár-fürdő felett emelkedő Rózsadombon, kis kápolnájával és félhöljával még ma is egyik látványosságát képezi fővárosunknak s husz évi Budapesten időzések alatt nem egy igazhívót láttam idezarándokolni s aztán könnyült szívvel hazatérni. Sajtáságos azonban, hogy ilyenmő zarándokok nem annyira a szomszéd Törökországból, mint inkább a távol Ázsiából, Indiából és Kasmirból jönnek. Sőt ismertem olyanokat is, kik Kabulból és Kasgarból csaknem ötévi ide-oda bolygás után érkeztek a Duna vidékére. Csodálkoztak, mikor anyanyelvükön szólítottam meg, de még jobban csodálkoztam én, mikor élményeiket elmesélték. A Himalayától a Kárpátokig minden tartományban megállapodtak hosszú utjok alatt s mindenütt addig időztek, míg az illető népek nyelvvel és szokásaival megismerkedtek. Utolsó nyelv, melyet Magyarországon elsajátítottak, a bosnyák volt. Mervé vallásosságukat azonban rég levetkőzték. Nem csináltak lelkiismeret belőle, hogy keresztény koszon legyenek, sőt a korán által szigorúan tiltott nedűből is hajtottak egyet-egyet. Némelyek még épen részegkedők lettek, s impádkozás közben a Gül Baba sírjánál egyre emelgették ajkaikhoz a boros vagy pálinkás-üveget.

Emlékszem egy arabra, tudomásom szerint az egyedülre, a ki Jemenből Berlinbe jutott. Különös öltözet, bizar arcvonásai s egyes, töredezetten kijett német szavai itt-ott alamiznához juttaták. De a Spree-parti lakók nem nagyon regényes hajlamuk s úgy látszik, nem kellett bennök elég tekintélyt, mert a tiszteletemlő férfit az osztrák határra toloncozták. Az áristom-büntetés nem nagyon inkommodálta, csak affelől panaszkodott, hogy akadályozva van a kérégetében.

Nem kevésbé érdekes emlékezésemre szolgál egy Heratból való afgán, egy figyelemreméltó férfiúi szépség, szénfekete hajjal és szakállal, tüzes szemekkel, sas-orrall, és oly merész fejhordozással, minőt csak e népnél lehet találni. Ez afgán meghódította nővilágunkat. Gazdag pénzügyűtéseket is tett, s midőn kérdeztem tőle, mint van meglegedve a keresztények részéről történt fogadtatásával, azt felelte: «Valóban a frengik derék egy nép s ha hazatérek, két ímat is elhozom, hadd lássák, milyen az afgán vér, s akkor bizonyosan még gazdagabb aratásra számíthatunk».

Igy ment ez egy ideig, míg végre a fővárosi

rendőrség meglegette e vándormadarakkal a dolgot s betiltotta az utlevél-adást, úgy hogy most már csak ritkán szállingózik egy-egy dervis Magyarországon szivéig. Feltűnést keltett az utolsó ázsiai kalandor a fővárosban, a török-orosz háboru idején. Ez egy mekkai arab volt, ki hallva, hogy a magyaroknál mily lobbot vetett a török rokonszenv, ajándékkal akart itt tisztelkedni. Vett tehát utközben, gondolom Dseddában, két párduczkölyköt, s ezeket akarta kedveskedőleg a magyar nemzetnek felajánlani. Hogy miként szállította ezeket a Vöröstenger keleti partjától a Dunáig, az valóban ma is rejtély előttem. Elég az hozzá, hogy megérkezve sokáig traktáltatta itt magát, míg végre kirukolt ajándékával s azért iszonyu összeget kívánt, úgy, hogy a leghevesebb véru török-barátok is meghidegültek iránta, utköltőséget nyomtak markába s tovább expedálták.

Az e fajta vállalkozó szellemű kalandorokhoz tartoznak azok is, kik a nyugatra vetődve, itt keleti ezikkekből nyitnak kereskedést. Először utcaaszögleteken ütök fel sátraikat s datolyát, füget, rózsas-olajat, perzsa czukort, s olvasókat árulnak, melyek szerintük egyenesen Európából jönnek, melyeket azonban Európában gyártottak valahol. A keleti arc különös hatást gyakorol az utca népére. Majd boltot nyitnak s az említett ezikkeket még szőnyegekké, aranyhímzésű papucskokká, safián cipőkkel, gazdagon díszített turbánokká, persa pipákkal s több keleti nyalánksággal is szaporítják. Szóval a gazdagodás útjára térnek. Rendesen azonban nem sokáig tartják ki azon, a nap közben keresett pénzt, fájuk könnyelműségével, este mulatóhelyeken fecserlik el, s husz évi itthonlétem alatt legfeljebb három ily kereskedőt ismertem, kik tele tárczával keresték fel hazájukat. Különben az e fajta kalandorok sem tulajdonképeni törökök, kikben semmi kereskedői szellem nincs, hanem főképp Persa és Arabia csavargó népsége.

Ujabbán a kereskedőkhöz járultak még azok is, a kik egyházi célokra pénzt gyűtenek. Nestoriánusok Persiából, Jeruzsálemből s Örményországon különböző vidékekről, kik építendő templomokra, iskolákra, kórházakra, stb. jönnek koldulni. Pontosan beírják a kapott adományokat könyveikbe, de ép oly pontosan el is verik. Mi több, volt már példa oly állítólagos nestoriánus püspökökre is, kiket itteni főpapok több napon keresztül gazdagon vendégeltek, távozásukkor azonban a kapott adományokkal együtt magokkal vitték az egyházi edényeket is.

Vannak még keleti kereskedők Kairóból, Smyrnából s Konstantinápolyból is, kik régiségekkel hálálnak fővárosról-fővárosra, s jó üzleteket csinálnak, számuk azonban egyre ritkul. Általában azt kezdik észrevenni, hogy az európaiak is út-láltak már a szítán, és nem könnyen hajlandók nekik többé felülni.

Végül még egy szintén keleti, bár nem mozlim vallású kalandorról emlékezem meg, ki Indiában született, vallása szerint brahmin, s az utóbbi években szerzte-szét járt Európában s mindenütt feltűnést keltett. Ez Ram Csender, ki Svájcban nevelkedett, majd Teheránban élt, s azért, hogy három évet orosz szolgálatban töltött, angol politikai körök előtt bizonyos nevezetességre tett szert. Az orosz sajtóban Ram Csender egy szerepelt, mint a ki honfitársai megbízásából az orosz védnökséget akarja az angol helyett kieszközölni, s e politikai szereplésében nem egyszer úgy tüntették fel a jó embert, mint India reménybeli uralkodóját orosz befolyás alatt. Említenem sem szükséges tán, hogy e föltevés csak orosz hirlapírók agyában fogamzott meg s Ram Csender ur maga legkevesebb gondolt rá. Részt vett ugyan a híres

Hissar-expedicióban mint perzsa dragomán s ugyanily minőségben jelen volt az oroszoknak a teke-turkománok ellen indított hadjáratában is, s később Annenkov mérnökhöz lett beosztva, de nyugtalan természete sehol sem engedé sokáig maradni. Nemsokára összeveszett az oroszokkal, aztán Berlinbe ment az egyetemre, s vissza, keletre utaztában Budapesten is megfordult. Itt ismerkedtem meg vele. Nem közönséges ember volt s különösen nagy nyelvészeti tehetség. Meglehetősen tudott oroszul, perzsául, németül, tatárnul is értett s nálunk a magyart is kezdte elsajátítani. Itt több hónapig tartózkodott, aztán Konstantinápolyba ment s attól fogva nem hallottam többé híret. Beszéd közben szívesen kikelt az angol uralom ellen, gáncsolta intézményeiket s kapzsiságukat s magát mint forradalmárt szerette feltüntetni. De az oroszoknak is csak annyiban adott előnyt, a menyiben előtte kevésbé veszélyeseknek látszóttak s reményit nyújtottak arra, hogy ha Indiát egyszer meghódították, azután könnyebb lesz őket nyakukról lerázni. Egyébként sem egyik, sem másik nemzet iránt nem lelkesedett, sőt az egész nyugati polgárusulást egyaránt gyűlölte, meglehet, inkább irigységből, mint meggyőződésből.

BOUGEREAU EGYIK FESTMÉNYE.

A vallásos érzület a modern viszonyok s a jelenlegi ismeretkör hatása alatt kétségkívül jelentékenyen megváltozott s ennek egyik általános erztet következménye, hogy most századok vallásos tárgyú műalkotásai már igen gyakran nem hatnak oly közvetlenül a modern emberre, mint régebben. Még alig mult el az az idő, midőn a festészetnek fő tárgyát a vallásos eszmék s ez eszmékkel összekapcsolt történeti események képezték, s ime, ma már a legtöbb művészeti kiállításon vagy épen nem, vagy csak igen szerény fokban találjuk képviselve a vallásos tárgyú képeket. A régi modor már túlhaladt s egyesek kísérlete, különösen a jelen század elején, hogy e modort a korszellemnek tett némi kedvezményekkel ismét föllevenítsék, hajtóerést szenvedett. Az utolsó ötven év óta alig akadt egy-két elsőrangú festő, ki főműveiben vallásos tárgyú dolgozatokat készített volna. E ritka kivételek (kik közt közelítem szerint a mi Munkácsyunk áll első helyen) egyik legjelentékenyebb képviselője a ma már agg Bougereau Adolf Vilmos francia festő, kinek egyik szép vallásos tárgyú képét mutatjuk be most az egyházi ünnepek alkalmából.

Bougereau 1825-ben született s bár első oktatását Picot-tól nyerte, ifjúsága nagy részét Rómában töltötte el, hol a renaissance-kor nagy mestereit tanulmányozta. Alapjában véve azonban ő már az új, realiztikus irányu kor szülötte volt s midőn 1855-ben Párisba visszatért, Ingressel együtt osakhamar vezére lett azoknak a festőknek, kik a régi idealisztikus irányt több természetességgel s élethűséggel igyekeztek egyesíteni. Ily irányban készítette történeti s alegorai műveit is, melyek között különösen feltűnést keltett egy nagy képe, mely III. Napoleon látogatását ábrázolta a tarasconi árvízkrósultaknál. Nálunk főképp a bécsi világi kiállítás óta ismeretes neve, hova őt szép képet küldött. Hirneve még szilárdabb lett nálunk, midőn a mítcsarnokban is gyönyörködhetünk szép képeiben. Az utóbbi évtized alatt túlnyomóan szent képeket fest s e működését, a mi körunkban nagy ritkaság, egyenlő elismeréssel emlegetik az egyházi férfiak s a laikus műbírák.

S kétségtelen, hogy Bougereau azok közé a — fájdalom ritkán előforduló — festők közé tartozik, kik az egyházi dogmákból s bibliai történelemből vett képeknél az ismert tárgyat nemcsak alkalmul használják fel modern képek festésére, hanem képesek is arra, hogy ez ábrázolásokba a vallásos érzület s illet varázst is belevigyék. Kétségtelen, hogy a középkori hívő, ki a kegyes Fiesole légies alakjaiban teljesen kifejezve látta vallásos eszményképét, most bemutatott képünket is hajlandó lenne nagyon

SZÜZ MÁRIA, A GYERMEK JÉZUS ÉS KERESZTELŐ SZ. JÁNOS. — BOUGEREAU FESTMÉNYE.

nyersnek s emberinek tartani, legalább is olyan-
nak, melyet a szentség-ív s trón mellőzésével
kiki eszményített családi képnek vehetne, de a
modern néző nem tagadhatja meg a vallásos
jellegét e szép képtől. Mária kétségkívül anyja s
keresztelő sz. János kellemes gyermekjátzó-
társ, de e jellemvonások ma már nem is olyan
idegenek többé a szentség s eszményiség fogal-
mától, mint egykor, ama sötét korban voltak,
midőn az emberit az istenitől áthághatlan
válaszfal különítette el. Nem. E mindennapi
légkör eszményítései ma közel rokonok a val-

lások érzéssel s ma már nincs szükség jelképre,
aranyozásra, sőt még a szent koszoru is elma-
radhatott volna (a mint hogy képünkön is igen
alárendelt helyet foglal el), a tekintetből s ma-
gataratásból visszatükröződő benső szellem az,
mely a vallásos érzületet hiven visszatükröz-
teti. Eszményi harmónia van e képen. Má-
ria komoly, de e mellett bensőleg vonzó
arczán nem emberi vonás tükröződik kizá-
rólág, hanem emberi s isteni egyaránt. A mű-
vészet ma már lehetetlenné teszi a láthat-
lan isten vagy másrészt a pokol kinjainak

ábrázolását, megnehezíti vagy alárendelt fontos-
ságúvá változtatja a dogmatikai fogalmak meg-
testesítését: de életet, igaz, hamisítatlan életet
ölt eszményeikbe s épen ez által megszilárdítja,
megtisztítja azokat. Bougereau azok közé a
nagy mesterek közé tartozik, kiknek az élet s
vallásos érzelem e nehéz, de hálás egyesítése
sikerül s ez az oka, hogy képeit még a hitetlen-
nek és vallástalannak nevezett korban is oly
nagy elismerésben részesítik.

LORETTOI NŐK NÉPVISELETE.

LORETTO.

A kereszties hadjárat után, midőn Jeruzsá-
lemet s a szent föld többi helyeit már véglegesen
a hitetlen mohamedánok kezében kellett hagyni,
egyszerre magában Olaszországban kezdett ne-
vezetessé lenni egy bucsujáró hely: Loreto. A
keresztény világban addig páratlan nagy szá-
mal gyülekeztek ide évről-évre a hívők, volt idő,
midőn számukat rendszeren két-három százezerre
lehetett tenni s habár a reformáció kora s még
inkább a mi idők jelentékenyen megapaszította

e számot, úgy hogy ma legfőleg 30—40 ezer
zarándok látogat el ide évenként s teljesen
megakasztott az a régebben valószínűnek
látásó folyamat, hogy Loretóból a keresztény
Mekka lesz: még most is mintegy 8000 lakossal
bíró városka van itt, melynek összes lakói kizá-
rólág a zarándokok után élnek meg s még mai
napig is e hely az, melyet a római katolikus
hívők a legnagyobb tiszteletben tartanak, mint
bucsujáró helyet.

A hely nevezetességét egy kis kunyhó ké-
pezi, mely a városka főtemplomában áll.

E kunyhó volt az, a vallásos rege szerint, hol
Szűz Mária született, hol az angyal megjelent
nála s hol Krisztus fogantatása történt. Az ég
végzéséből — így szól tovább a rege — 1291-
ben angyalok hozták el a kunyhót Nazarethől
Illyriának Terzato városába, három évvel később
azonban a helyet alkalmatlannak találva, Reca-
nati mellé, majd végre ide helyezték el, hol
azóta rendkívüli tiszteletben s a pápák kiváló
figyelmében részesült. E kis kunyhó kedvéért
épült a nagy székesegyház, a kunyhó hozta létre
a kis város palotáit, szobrait, gyűjtötte maga kö-

rül a tömérdek kincset, melyről, míg a mult század végén dult forrongások jelentékenyen meg nem csönkítették, általában azt hitték, hogy a világ legnagyobb s kimondhatlan értékű kincstára; a kunyhóhoz kötött vallásos képzelet tartja fenn Loretto lakóit, kik mind vendégfogadók, szent képek, olvasók s más egyházi "rövidúruk" árulói, vagy olaszosan egyszerűen koldusok, kik a zarándokok erszényére s meghatótságára számítanak.

Loretto a zAdriai-tenger partja mellett, Ancona városához, melylyel vasut is köti össze, igen közel fekszik s tulajdonképp egy utcából (Mont-Royal) áll, mely utcának végét a híres templom homlokzata egészen elfoglalja. E homlokzat előtt álló tér, melyet Madonna-térnek neveznek, Olaszország legszebb terei közé tartozik s a rajta levő épületek legnagyobb része a renaissance-kor egyik legelső művészenek, Bramante alkotta középületek. Jobb oldalt van az illir kollégium, baloldalt a pápai palota s közepén egy nagy bronz szökőkút szép szobrokkal.

A nagy templom maga, melytől a magas baranctorony oldalt esik, igen eltérő részleteket mutat, a mit eléggé megmagyaráz az a körülmény, hogy V. Pius kezdte építeni s azóta több pápa építet rajta. Homlokzatán a főajtó felett van a Madonna-szobra s márványtáblán aranybetűvel a felirat: Deipara Domus in qua Verbum caro factum est. (Isten anyjának háza, melyben az Ige testté lett.) Baloldalt van Pius pápa s egy pár bibernok szobra s néhány más allegorikus szobor. A bronzkapuk maguk is valódi remek.

A latinkereszt alaku templomnak három hajója van tizenkét kápolnával s közepén egy nagy kupola. E kupola alatt foglal helyet a márvány tabernakulum, hol a nazarethi szent ház van, míg oldalt a sekrestyék s kincstár vannak elhelyezve. A falakat Signorelli s más nagy művészek képei díszítik. Magát a szent házat alig lehet látni, az egészet márványboríték veszi körül, melyen Bramante rajzi után a szintén kiváló nevezetességű Sansovino s tanítványai husz évi fáradságos munkával egész sor, részben valóban gyönyörű reliefeket készítettek a bibliai történetből. Benseje paralelogram-alaku, kilenc és fél méter hosszú s négy méter széles, egyetlen ablaka van s tetején egy nyílás, hol a füstöt kibocsátják. Egyetlen díszítése az ajtóval szemben álló nyolcvan centiméter magasságú Madonna szobor, melyet képünk hű fénykép után ábrázol.

A kis szobor egyetlen darab cédrusfából készült s Mária s a Krisztus gyermek koronázott fejét lehet rajta észrevenni; a szobor többi részét egy nagy kőpénny borítja, mely megöntözi, óriási rubinokkal s más drágakövekkel van telve. Régen e kis házikót huszonnégy arany lámpa, negyvenhét ezüst lámpa s nyolcvan főt sulyu ezüst kandeláberek világá borította, a falakat fejedelmi zarándokok nagyszerű ajándékai s több más nevezetesség között Rafael egy képe is díszítette, ma e kincsek legnagyobb része eltűnt s a falak kopáraknak mondhatók. Valóban e nevezetes hely virágzó kora is teljesen letűnt. Egész a 17-ik század végeig csaknem naponként jöttek ide fejedelmi vendégek s nagyhatalmú urak, még 1791-ben is, midőn a forrongások közepette oly veszélyes volt az utazás, több mint százezer ember mutatta be hódolatát a lorettoi Madonnának: ma megapadt számuk s a kincstár hatalmas gyűjteménye, bár L. Napoleon kora óta egészen sértetlenül áll, nagyon kevésbé gyarapodott.

Mind a mellett jelentékeny mozgás és sűrűség látható most is e kis városban, különösen a nyári vasárnapokon s az utazó, ki e helyet felkeresi, a templom múkinéseivel kívülről érdeklődéssel tekint a nép életét is. Loretto s környékének lakossága, mint azt olvasóink egyik falusi német ábrázoló képünkben is láthatják, oly festői öltözetet visel, mely valóban ritkítja pártját. Ez öltözetet még inkább tarkítja a különféle barstók s papok sajátos ruhája, a nagyszámmal található idegenek öltözete s a lorettoi sekrestyék kara, kik nuszanként csoportosulva hordják körül perselyeiket s rendszeren nagy-szárga napernyőt is hordanak méltóságuk jeleül.

A MAGYAR NÉP.

(Vége.)

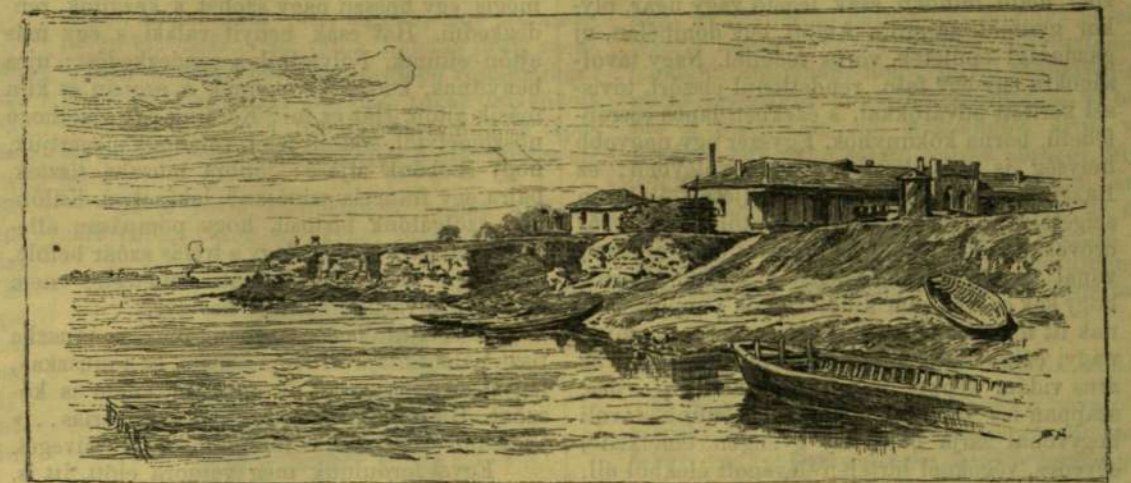
Mi az egyes költői műfajokat illeti: *elbeszélő* költeményekben aránylag szegény népirodalmunk. Ennek egyik oka az, hogy a hőskorra következő időből — melyben minden művelődő népnél az epika uralkodik — a keresztényen papság közonyja vagy ellenséges indulata miatt még töredék is alig maradt fenn. Újabb keletű balladánk s románcaink azonban arról tanuskodnak, hogy a szomoró vagy vig események megtalálták nálunk is énekeiket s nem egyik műformájára, hangja versenyezhet az északi népek rokonmű költészeivel. Egyik sokféle változatban fennmaradt balladánk a "Molnár Anna", egy katonás asszony, ki Ajgó Mártónál rá hagyja magát vétetni, hogy férjét s szópós gyermekeit elhagyja. Csábítója azonban a magával vitt nőket fára szokta akasztani s Molnár Annát is azon fá alá viszi, leülteti s ölébe hajtva fejét elalszik. A fára feltekintő nő az ott már függő hat leány sorsából megtudja a magáét s nem képes visszatartani könnyeit. Ajgó Mártont erre fölébred s küldi a nőt a fára. Ez feltalálja magát s kéri a rablót, hogy menjen előre, mit az gyantatulán megtesz. Ekkor a nő kirántja a gyilkos kardinál s fejét levágja, ruháját lehuzza s abba földöltöztetve kérekedik be éji szállásra férjéhez, kit borért küld, mialatt kicsinyét megszojtatja. A visszatérő s gyermekeinek csendes magatartásán bámoló gazdához így szól az ál-katona: "Hallod-e te jámbor gazda. Egyet kérlek, felelj arra: Feleséged ha még élne, élve hozzád haza jönne, Megszídnád-e, megverned-e? Még éltibe fölvetned-e?" "Meg se szídnám, meg se verném. Még éltibe fel se vetném." "En vagyok a feleséged. Kívél elmondta a hitet." Szomorúbb kimenetelű a Barcsai (Magy. Népkölt. gyűjt. Ujfolym I. 149.) a kinek egy asszonyval való bűnös viszonyát ennek gyermeke elárulja s a Kolozsvárra utazó férj felújából visszatér, a zárt ajtót s a nagy ládát, melybe az asszony szeretőjét rejtette el, betöri, a csábítót megöli s az asszonyt szurkos vászonba burkoltatva megégeti. Több balladaszerű elbeszélésnek tárgya a szerencsétlen szerelem különböző osztályu szeretők közt, egyiknek megöletése, másiknak öngyilkossága s a közös sirba temetetésük. Ilyen a Kádár Kata (Krizsa "Vadrózsa"-ban), Landorvári Dorka. (M. N. Gy. Uj-f. I. 162.) Szerencsétlen szerelem képezi a tárgyát Bíró szép Annának, Kis Juliának. (M. N. Gy. Uj-f. I. 176, 183.) A középkori babonás nézet képezi alapelemét a "Körmives Kelemené"-nek (M. N. Gy. Uj-f. I. 174.), mely szerint egy vár vagy nagyobbzerű épület alapjába embert kell éltetelni, vagy embervérrel megöntözni, hogy az elkészülhessen. Itt épen az indítványozó körmives felesége lett az áldozat. A szerelmi, meg a tiltott szerelmi viszony is, sok románcaféle elbeszélésnek képezi a tartalmát, de itt a büntetés elmarad. Ilyenek "Pál-beli Szép Antal". (M. N. Gy. I. 172.) "János", "A kisasszony". (M. N. II. 18, 21.)

A szerelmi dalok, mint más népnél, ugy a magyarnál is a népköltészet legtelemesebb részét képezik. Azonban a magyar dalban épen nincs meg más népek sentimentalismusa. Ebben a szerelemben van valami férfias, visszatartózkodó. A magyarban, még ha szerelmes is, a büszkeség, az erős önérték nem tagadja meg magát. Szerelme nem annyira lágy, olvadó érzelm, mint erős szenvedély. Az a kényes becsületérzet, mely egyik faji sajátosságunk, jelenti ki magát igen sok szerelmi dalban, mely szegély panasza törni ki, elfojtja fájalmát s ha megcsalva érzi magát, kétségbeesés helyett megvetésbe, gyűlöletbe csap át. Mások a megcsalt szerető csufolt új szerelméből, vagy legénykedve biztatja magát, hogy "találok én szeretőt minden ujjomra kettőt". Ilyen hetye, a sértett önértékét eláruló hangú sorok vannak a szerelmi dalokban: "Ne szeress, ne szeress, Mert nekem nem kellesz; Elmúlt az az idő, Melyben voltál kedves", "Szerettelek, nem kellesz már, Szidott anyád, ne szídjon már. Nem fog engem meg az átka, Szálljon a maga nyakába." "Azt gondolod, hogy én bánom, Hogy te töled meg kell válnom. Én előttem az csak álom, Ha nem szeretsz, azt se bánom." "Azt gondolod mindig így lesz, Hogy szeretőm soha sem lesz. Dehogy nem lesz, de bizony lesz, De náladnál hibebb is lesz." Mások erőt vesz a fájdalom a szíven, elnyomja haragját: "Nem átkozlak, nem szo-

kásom, De sok sűrű sóhajtatásom, Felhat a magas egekre, Mind te felelsz meg ezekre." Még a legodaadóbb kölcsönös szerelemben is van valami józanság s szabad vidorság: "Ha te elmegy én is el, Töled nem maradok el. Ugy babám, ugy, ugy, ugy, Ha te szeretsz én is ugy. Ha te meghalsz, én is meg. Hogy az isten áldjon meg." "Szól a világ, mit hajtok rá, Ugy ég a tűz ha raknak rá, Ha hajtanék irigyemre, Megölné a világ nyelve." "Ne hajszt a mende-mondára, Új a térdem kalácsára, Átölellek két kezemmel, Hadd nézzem más irigy szemmel." "Oh ne mondj engem rózsádnak, Ne mondj engem galambodnak; Rózsát a nap elhervasztja, Galambod olyv elriasztja. Nem vagyok én sem galambod, Se viruló rózsá-bimbód, Mert én, babám, tied vagyok, A mi vagyok az maradok." Még a végszakadással is talál valami megnyugtató gondolatot: "Nem engedik azt az egek, Kincsem, hogy én tied legyek! De a sors bármire ragad, Szívem soha meg nem tagad."

A tisztán tréfas vagy humoros versek mellett nagy számmal vannak hetye, önérték, gondtalan kedvet, kötekedő legénykedést visszatükröző dalok. Ilyenek: "Hogy ha a szerelem vétek, A mig élek mindig vétek. Nem bánom én, csak tiltástok: Papok, semmi gondom rátok." "Ez a szemem, ez az egyik, Jobban kacsint mint a másik." "Ez a kezem, ez az egyik, Jobban ölel mint a másik." "Vagyok olyan legény mint kend, Vágok olyan rendet mint kend." E félék a betyárdalok s a pásztortok, földmivelők dalai, melyekben meglepődedést-eket festik. "Teli a zsebem bankóval, Az istálom lopott lóval, Három szürke, hat fekete, Most is keres a vérmegeye." "Loptam lovat lovak is, Ha felakasztanak is, Ugyis mit ér az élet, Ha a rózsám nem szeret." "Nincs jobb élet a juhásznál, Nincs szebb élet a juhásznál, Kibajtja a nyáját, Fújja furulyáját, Bá nélkül éli világát." "Nem bánom hogy parasztnak születtem, Azt se bánom, hogy gulyássá lettem... Úr, királyság az én állapotom. Országom az egész baromjárás." "Nincsen szerencsésebb a paraszt embernél, Mert jobban foly dolga minden mesterségnél." Katonadalkok közt kevés magasztalja a katona-életet, annál több a panasz a besorozó vármege, az urak s a német tiszték ellen. — Legnagyobb fokát éri el e jökévd a bordalokban: "Széles az én kedvem ma, Nem fér ebbe a házba. Kicsi nekem ez a ház, Kirugom az oldalát." "Ígyunk a ki angyala van! A bankó nagy dógi van." "Addig iszom, addig iszom, Mig a házam be nem iszom." "Az én sarkám csörgőre, Mindig innám, ha volna."

A tréfas és gúnydaloknak annyiféle faja van, a hány a világhoz, a helyzet, melyben az éneklő van a világhoz s más emberekhez. Kikapja a magát nemcsak az ellenség, de a barát is, sőt magából is csufolt úz a gúnyolódó. Az izetlen, durva csufolkodástól fel egészen az egészséges humorig, a gyermeki pajkoskodástól a maró sarkasusig minden árnyalatát megtaláljuk a komikumnak. A saját iszákosságát itéli el e dalban. "Két malomra tartok számat, Ötbőlhatból veszek vátot, Addig veszem a sok vátot, Mig ott hagyom a kucsámata." (Székely dal.) Maga felett humorizál a legény: "Zöld vetés közt keskeny az ut, Én csak akkor kapok ha jut, Akkor kapok csókot lánytól: Ha más elveri magától". Így humorizál a szegénységgel egy régi vers: "Nincsen nekem semmi bajom, Csakhogy szegény vagyok. Életemben korhely voltam, mégis rongyos vagyok. Vermem ugyan elég van, De kenyerem nincsen. Ha pénzemet megszámlálom, Egy fillérem sincsen". Játszi alakban komoly gúny van e versben: "Van már kis szék, csak lába két (kellene); Van már gyerek, csak apja két. Mama is van, koma is van, Apja egy sincs, — pedig sok van!" Tréfas csufolkodás van e szavakban: "Minek az a pörge kalap, ha a legény csak egy darab? Minek az a selyemkendő, ha a leány nem kelendő?" A rosszul élő házastársak szájába gonosz mondást ad a nőta: "Ki az urát nem szereti, esomorikát főzzön neki!" "A dió, moogyoró törve jó, Az asszony, az asszony verve jó." "Feleségem jószágát, immár kikapasztaltam: e nagy butykos pálinkát az ágyában megkaptam." "Az én uram szitakéreg, Majd szeretem, ha ráérek." "En Istenem tégy jól velem, Vedd el az uramat tőlem!" "Nehéz tudni célját, végét, Kitanulni mesterségét az Asszonynak." A fényűző, divatnámjoló vilányokat sok vers csufolja:

GYURGYEVO KIKÖTŐJE.

Benyitok R. barátomhoz, ki itt várt, hogy együtt folytassuk utunkat. Bukarest nem tett reá kedvező benyomást. Egy utcája van közeve; a piszok, a nyomor borzasztó. A német nyelv nagyon terjed, a boltokban nem értik a francia szót.

Március 26-ka.

Korán reggel a vaspályához hajtatunk; jegyet adnak Szmaráig, hogy ott majd átkelünk a Dunán. Veszek néhány perecezt; de az első harapásnál eldobom: fagyűző. A vonat megindul. A pálya zsinóregyenességgel metszi át az egyhangy, fátlan, lakatlan, barna síkságot. Barna czondrába öltözött parasztok tűnek fel, bugyogó-nadrágjuk a térdnél összeszűkül s fekete díszetlenül ereszkedik a térd alá. Egy-átalában sok az erdekes typus és viselet az állomásoknál, hol mindig nagy tömeg ácsorog, a mint ez már keleti szokás. Jobbról alacsony fensik kanyarodik előnkbe; rajta festői épület-csoport; magános zárdá. A fensikra jutottunk, melyet helyenként kiélt erők borítanak. A fensik tulsó szélére érve, új világ tárul szemünk elé: a Duna völgye, tündöklő vizeivel, fehéről házaival, lombjaival, kertjeivel. Amott terjedelmes város, gyárjai füstölögnek: oda kanyarodunk, gazdag gyümölcsösök közt, s berobogunk Gyurgyevó pályaudvarába. Innen, a várost megkerülve, vonatunk a Dunához viszen. Néha deszkabodó, raktár, stb. rendetlenül elszórva a lapályos part izapjában, hol az utakat deszkapalló helyettesíti: ime Szmará, Gyurgyevó egyik kikötője. A vasut magas töltésen nyomul be a sártengerbe, melyet olykor víz borít; ilyenkor hihetőleg csak ama kis ház marad szárazon, mely oly furesén veszi ki magát itt jobbra, mesterséges gyeptalapatán. — Mikor jegyet akarunk váltani, kislül, hogy itt csak az ilhet hajóra, ki vagy le, vagy fel megy a Dunán; átmenni Gyurgyevóból kell közvetlenül. Szidjuk a bukaresti hivatalnokot, ki ide utasított; lesz-e idő a másik kikötőig hajtani? Egy fiakker mindenestül befogad s azzal neki a Dunán; átmenni Gyurgyevóból kell közvetlenül. Szidjuk a bukaresti hivatalnokot, ki ide utasított; lesz-e idő a másik kikötőig hajtani? Egy fiakker mindenestül befogad s azzal neki a Dunán; átmenni Gyurgyevóból kell közvetlenül. Szidjuk a bukaresti hivatalnokot, ki ide utasított; lesz-e idő a másik kikötőig hajtani?

Mig elindulnánk, kibontom kis fényképező készülékemet, s a hajó fedélzetéről levezsem Gyurgyevó szegényes kikötőjét, dűledező régi falával, mely a partot a Duna ellen védi. Pár hasas, vitorlás hajó képen keretén kívül esik. Nagy kanyarulatnál szeljük át a folyamot, hogy egy zátony kikerüljünk. Többen felneveznek s újjongnak: én is felnevezek, valami fehér és fekete repül magasan felettünk, egyenesen éjszakra. Azt mondják, gölya. Hozza a tavaszt. A tulsó parton, kissé nyugatra, megpillantom Ruscsok körvonala. A mint közeledünk, mind jobban kibontakoznak az épületek, főleg az új herceg palotája, melyet bizonyosan orosz szimpátiából Livadiának keresztelték. Kiszállunk a ronda, magas folyópartra. Egy sápadt, kóvér kis ember azonnal hozzánk szegődik, felpakolja pogyásunkat, magunkat, s magát is egy rongyos fiakkerbe, s egy csapat rimánkódó koldus közt, kiet valami rendőrféle hibán igyekszik visszariasztani összerendezett szemöldökével, felkapaszkodunk a városba. Diszmetünk leg-

Március 27-ke.

Korán reggel indultunk a vonathoz. Fogadók számja kissé borsos volt. Látszik, hogy nagy az adó. Wagonba ülünk. Vonatunk elég gyorsan halad, de gyenge fogalmat ad az ázsiai kényelemből. Igaz, hogy még nem is vagyunk egészen Ázsiában. Nagy pusztá fensiket met-szünk át; sem fa, sem ház, sem állat, sem ember. Néha, egy mélyedésben, magános kút, fehér kőből faragott hosszú válval, barátságosan mosolyog reánk. Őzi vetés igen ritkán üdvö-

